

КОНЦЕПЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ СОЦІАЛЬНИХ ПРІОРИТЕТІВ ТА СУСПІЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

У статті висвітлені питання демографічної кризи та низького рівня розвитку населення України. Показники соціального розвитку та соціальної стабільності мають критично низькі значення. З кожним роком чисельність населення України зменшується, соціальний захист слабшає, а умови життя та розвитку змінюються лише у гірший бік. У статті наведено динаміку змін цінової політики, кількості населення та значень коефіцієнтів, які характеризують рівень розвитку та добробуту населення країни. Згідно наведеним даним, проведено аналіз існуючих соціальних показників, запропоновано використання нових показників, що дозволять більш чітко виявити причини скорочення кількості та зниження рівня життя населення. Програми соціального розвитку України мають поверхневий характер та не завжди втілюються в життя. Соціальний захист слабшає з кожним роком, навіть ті люди, які мають роботу та житло не відчувають себе у безпеці та не мають впевненості у завтрашньому дні. У статті наведено декілька факторів, на які необхідно звернути увагу, запропоновано ряд заходів соціального захисту та соціальної підтримки населенню.

Ключові слова: показник відповідності, індекс споживчих цін, мінімальна заробітна плата, мінімальна пенсія, індекс здоров'я, міграція, демографічна ситуація, соціальна програма.

Постановка проблеми. Сучасна соціальна політика України потребує значних змін та покращень. Соціально незахищені групи населення, такі як пенсіонери, інваліди, молоді спеціалісти, які щойно закінчили вищі навчальні заклади, матері – одиночки та багатодітні родини не відчувають соціальної підтримки. Ті соціальні програми, що спрямовані на їх підтримку мають більш поверхневий характер. За останні роки з'явилося декілька соціальних програм, щодо підтримки молодих матерів, проведення міських та обласних конкурсів серед студентів на кращий бізнес план, інноваційний проект тощо, виникнення пенсійних програм у деяких аптеках країни, що надають знижку відповідно до пенсійного посвідчення. Але, зважаючи на відсоткову характеристику та результати опитувань, дуже мала частка соціально незахищеного населення приймає участь у цих програмах та отримує певні додаткові можливості завдяки ним. Пріоритетом соціальної політики держави має бути підтримка сімей із дітьми[1]. Сьогодні велика кількість сімей відчуває на собі негативний вплив фінансової скрути. Майже відсутній середній клас населення. Більшість українців мають обмежені можливості дати своїм дітям якісну освіту, забезпечити повноцінний фізичний і творчий розвиток.

На даний момент Україна активно намагається відповідати стандартам євро-

пейської держави, вступити до Євросоюзу та підвищити рейтинги та значення соціально-економічних показників. Владою поставлено мету – досягти структурної модернізації економіки за рахунок вирішення низки завдань. В першу чергу, завдяки створенню клімату, сприятливого для підприємництва та бізнес-ініціативи, стабілізації державних фінансів і формування стійкої фінансової системи, модернізації інфраструктури та реформування ЖКГ, підвищення рівня енергетичної безпеки, імпортозаміщення і розвитку внутрішнього ринку, створення ринку землі. Успіх цих перетворень є ключем для досягнення національної конкурентоспроможності, забезпечення стійкого економічного та соціального зростання[1].

Існує багато моментів соціальної політики, які треба переглянути, виділити нові важелі впливу на економічний розвиток країни, посилення соціального захисту та покращення умов життя. В статті проаналізовано основні показники соціального розвитку населення та запропоновано внесення нових, не менш актуальних.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика підвищення існуючих соціальних показників та моделювання різноманітних стратегій та програм для більш чіткої характеристики соціальних процесів є актуальною тематикою для сучасних наукових видань. Багато

уваги даним соціальних показників розвитку країни та покращенню їх значень присвячено у роботах вітчизняних вчених таких, як Калінеску Т.В, Ліхоносова Г.С., Матросова Л.М., Зеленко О.О, Булеєв І.П. У своїй статті Корвецький О.Д. підкреслює, що перспективи досягнення посткризової стабілізації суспільно-економічного стану в Україні та подальших прогресивних змін залежать як від позитивної макроекономічної динаміки, так і від вирішення соціально-демографічних проблем, зокрема поліпшення соціально-економічної структури населення, забезпечення належних умов для формування й реалізації трудового потенціалу, підвищення значень показників соціального розвитку країни в цілому. Також Міценко І.В наголошує, що досить важливим показником є рівень здоров'я населення, бо саме від нього залежать показники смертності, народжуваності, працездатності тощо [2]. Світовий досвід показує, якщо результативні витрати на проведення заходів у області захисту професійного здоров'я трудящих складають близько 0,2 % від ВВП, то відсутність таких заходів обходиться державі в 20 % від ВВП.

Метою статті є аналіз існуючих соціальних показників розвитку населення, їх вагомості та актуальності на даний момент, розробка додатково необхідних показників для більш чіткої характеристики соціального стану населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. По-перше необхідно виявити найважливіші показники, які характеризують соціальний розвиток населення. За даними Міністерства соціальної політики України до основних показників рівня життя населення було віднесено:

- Індекс споживчих цін.
- Наявний доход у розрахунку на одну особу, грн.
- Середня заробітна плата.
- Мінімальна заробітна плата.
- Середній розмір пенсії.
- Мінімальна пенсія.

- Рівень забезпечення прожиткового мінімуму для призначення державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, грн. для працездатних осіб та для осіб, які втратили працездатність, та інвалідів.

- Прожитковий мінімум на одну особу для працездатних осіб та для осіб, що втратили працездатність.

Згідно цим показникам, проводиться оцінка рівня життя населення на протязі багатьох років. На основі порівняння даних останніх років можна зробити висновки щодо розвитку населення, підвищення рівня соціальної захищеності, забезпеченості. Результати порівняльного аналізу представлені у табл. 1.

При аналізі отриманих показників виявлено скорочення індексу споживчих цін, наявного доходу, розміру допомоги по безробіттю та зменшення прожиткового мінімуму у 2013 році. Вважаючи кризову ситуацію у країні за рахунок величезного рівня бідності та постійної інфляції, збільшення мінімальної заробітної плати за рік на 13 грн. не можна вважати великим кроком у вирішенні проблеми. Адже ціни на комунальні послуги, на проїзд у міському транспорті, деякі продукти харчування зросли майже вдвічі.

Актуальним показником розвитку населення з кожним роком може стати показник відповідності. Такий показник має розраховуватися у відношенні збільшення пенсій, зарплат та соціальних виплат до зміни вартості комунальних послуг, харчових продуктів, ліків та інших необхідних для життя населення елементів. Середнє начислення за житлово-комунальні послуги в Україні на одного власника особового рахунку с врахуванням використання електроенергії (з розрахунку 150 кВт-ч) у грудні збільшилося на 6,9 % у порівнянні 2012 року.

Т а б л и ц я 1

Порівняльний аналіз показників рівня життя населення України 2011-2013 років

Показники соціального розвитку	2011	2012	2013
Індекс споживчих цін (%)	101,4	99,8	100
Найвищий доход у розрахунку на одну особу, грн.	18347	23931,1	6028,4
Середня заробітна плата	2531	3026	3261
Мінімальна заробітна плата	941	1134	1147
Середня пенсія	1177,96	1438,3	1482,27
Мінімальна пенсія	746	884	894
Мінімальний розмір допомоги по безробіттю			
- для застрахованих осіб, у яких розмір виплат залежить від страхового стажу	714	872	882
- іншим застрахованим та незастрахованим особам	510	621	544
Рівень забезпечення прожиткового мінімуму			
- для працездатних осіб	197,61	212,65	240,87
- для інвалідів та непрацездатних осіб	562,5	574,2	894
Прожитковий мінімум на одну особу в місяць, грн.	894	1026,5	1108
- для працездатних	941	1197	1147
- для тих, що втратили працездатність	750	860	894

Джерело: розроблено автором

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі [4] проведено порівняльний аналіз показників середньої вартості найнеобхідніших продуктів харчування та

динаміки їх зміни з початку 2011 року до листопада 2013 року (табл. 2).

Т а б л и ц я 2

Динаміка зміни цін на продукти харчування 2011-2013 років

Назва товару	Середні ціни на продукти по Україні у грн. за кг., літр або шт.		
	2011	2012	2013
Рис	6,61	6,08	7,74
Хліб	4,52	4,29	4,79
Яловичина	56,91	57,6	54,11
Свинина	46,86	46,99	46,82
Птиця	21,36	21,84	21,62
Сало	20,06	25,27	23,19
Борошно	4,09	4,32	4,53
Макаронні вироби	5,32	5,2	5,43
Ковбаса варена	32,1	33,22	42,46
Молоко	7,19	6,94	7,1
Сметана	18,02	18,33	18,62
Сир м'який	43,39	43,72	49,4
Цукор	6,42	5,38	7,13
Олія соняшникова	15	15,01	15,5
Картопля	1,8	2,1	3,23
Капуста	1,01	2,17	2,39
Сума	2301,66	2310,46	2327,06

Джерело: розроблено автором

У вищенаведеній таблиці представлені далеко не усі потрібні людині для існування речі, а лише деякі продукти, які є найпоширенішими для населення України. Також не взяті до уваги підвищення комунальних платежів, вартості побутових засобів, бензину та іншого. За табличними даними ми бачимо, що навіть на ці речі ціни зросли за останній рік на 17грн.40 коп., в той час як мінімальна заробітна плата зросла на 13 грн.,

а мінімальна пенсія – на 10 грн. Вирахуємо поверхневий коефіцієнт відповідності:

$$V(\text{зарплати}) = \frac{V(\text{зарплати})}{\sum \text{підвищення зарплати}} \quad (1)$$

$$\sum \text{підвищення цін на товари першої необхідності}$$

Можна вважати, що коефіцієнт V має позитивну динаміку якщо його значення дорівнює 1 або перевищує 1. Якщо цей показник менший за 1, це вказує на те,

що динаміка зростання цін перевищує динаміку зростання заробітної плати, пенсії тощо.

Розрахуємо значення показника V для України на 2013 рік використовуючи формулу 1.

$$V = \frac{17.40}{13} = 1.3384$$

$$V = \frac{17.40}{10} = 1.74$$

Коефіцієнт відповідності для мінімальної заробітної плати перевищує одиницю на 33%, а для мінімальної пенсії – на 74%. Ці значення є поверхневими оскільки отримані лише на даних про підняття цін на деякі необхідні продукти. Для отримання повної інформації необхідно до цих даних додати динаміку збільшення цін на усі інші первинно

необхідні для життя людини послуги та товари.

Важливими показниками соціального розвитку населення є не лише матеріальні показники, що характеризують грошові сфери нашого життя[6]. Питання збереження та розвитку трудових ресурсів також можна відобразити у контексті демографічних процесів. Демографічна ситуація Україна за останні десять років змінилася на гірше. Проблема скорочення населення потребує негайних рішень [5], бо за останні роки набирає дуже швидкі обороти. Розглянемо динаміку скорочення населення за останнє десятиріччя.

Таблиця 3

Динаміка демографічного спаду 2003-2013 року

Рік	Кількість наявного населення млн. чол.
2003	47 823 100
2004	47 442 100
2005	47 100 462
2006	46 749 170
2007	46 465 691
2008	46 192 309
2009	45 963 359
2010	45 782 592
2011	45 598 179
2012	45 453 283
2013	45 372 692

Джерело: розроблено автором

Населення України за останні десять років скоротилося на 2450408 чоловік. Значно підвищилась смертність серед людей працездатного віку. Україна стійко займає одне з останніх місць у світі за природним приростом населення. Основні проблеми, які спричиняють скорочення населення, наступні:

- зниження народжуваності;
- погіршення соціально-економічних умов;
- погіршення загального стану здоров'я населення України;
- збільшення загальної смертності;
- міграція населення;
- підвищення рівня бідності України;
- зростання кількості карних злочинів;
- погіршення екологічних умов життя.

Є безліч інших показників, які так чи інакше впливають на кількість населення країни, але серед перерахованих присутні найбільш глобальні. Значення цих показни-

ків можна і необхідно підвищувати, використовуючи для цього інструменти соціальної політики, економічної політики та соціального захисту.

Для контролю за динамікою народжуваності та смертності населення необхідно ввести такі соціальні показники розвитку України, як індекс здоров'я країни. Тобто відношення хворих людей у минулому році до хворих людей у цьому році. Індеси здоров'я мають підрозділятися на декілька груп. Народжуваність – відношення здорових людей, які здатні мати дітей до тих, які мають проблеми з заплідненням. Зниження кількості працездатного населення – кількість працездатного населення віком від 16 до 60 років до кількості непрацездатних через хвороби громадян України. Таким чином можна розрахувати та класифікувати: поперше динаміку зміни кількості хворих людей, виділити найбільш масштабні проблеми, яким треба приділити максимальну увагу.

За допомогою розрахунку індексів здоров'я можна отримати дані про найбільш розповсюдженні проблеми зі здоров'ям. Маючи таку інформацію, розробити соціальну програму по зниженню цін на медичні препарати, що необхідні для лікування цих хвороб, проведення безкоштовного огляду та діагностики таких захворювань, зниження ціни на їх лікування у муніципальних лікарнях. Звичайно, треба виділити додаткове фінансування вченим, які займаються дослідженням проблем таких хвороб, щоб вони прискорили свою роботу і мали можливість ефективно розробляти швидкі методи лікування таких захворювань.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши соціальні показники розвитку населення, які використовує держава, виділено наступні аспекти. За даними показників грошового характеру ми бачимо стратегію до збільшення розмірів заробітних плат, пенсій та соціальних виплат. Це складає враження позитивної динаміки соціального розвитку у країні. Але якщо поряд із рівнем підвищення виплат населенню, проаналізувати й підвищення вартості життя, то виражено чіткий розрив між об'ємами цих сум.

В статті запропоновано використання показника відповідності, завдяки якому у відсотковому вираженні вираховується відношення обсягу підвищення суми виплат до підвищення вартості проживання в Україні.

Проаналізовано інші показники соціального розвитку, які мають демографічний характер. Населення України зменшується з кожним роком. Велике значення мають спад народжуваності та підвищення смертності. Для вирішення цієї проблеми необхідно приділяти увагу таким показникам, як індекс здоров'я та добробуту населення.

Після отримання значень індексів здоров'я населення необхідно розробити стратегію соціального розвитку України, яка зможе допомогти людям боротись з хворобами, що найчастіше виникають у нашій країні. Необхідно ввести соціальну програму, яка має складатися з наступних елементів:

- зниження цін на необхідні ліки;
- проведення безкоштовного обстеження на розповсюджені хвороби;
- фінансування досліджень способів подолання таких захворювань;
- надання безкоштовної медичної допомоги та місця у державних лікарнях

- оприлюднення діючих методів профілактики цих захворювань.

Великий вплив звичайно мають і показники грошового характеру. У статті наведено показник відповідності підвищення пенсій та заробітних плат до підвищення цін на необхідні продукти. Він перевищує норму майже у два рази, навіть при тому, що ціни на лікування не біло включено до розрахунку.

Показники соціального розвитку та рівня життя населення України матимуть позитивну динаміку тоді, як буде проводитись комплексне вдосконалення соціальних умов життя людини. На даний момент Україна знаходиться у такому положенні, коли необхідно рятувати усі галузі соціального життя, як економічні, так і етичні, ціннісні, соціальні та фізичні.

Література

1. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2013. – 576 с.

2. Миценко І. В. Здоров'я населення України як фактор формування трудових ресурсів в системі безпеки життєдіяльності // Україна: аспекти праці. – Київ. – № 4. – 2004. – С. 35–39.

3. Державне управління: навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А.Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко; За ред. А. Ф. Мельник. – К.: Знання – Прес, 2003. – 343 с.

4. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі <http://www.me.gov.ua>

5. Податкова політика: стратегія соціального розвитку: монографія / [колектив авторів] за наук.ред. Т.В. Калинеску. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2013. – 256 с.

6. Экономика труда в схемах и таблицах. Учебно-наглядное пособие. Сост. Е. В. Шубенкова, Е. Е. Миргород. – М: Изд-во: Рос. экон. акад., 2003.

References

1. Pro vnutrishnye ta zovnishnye stanovyshe Ukrayiny v 2013 rotsi : Shchorichne Poslannya Prezydenta Ukrayiny do Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. – K. : NISD, 2013. – 576 s.

2. Mytsenko I.V. Zdorov'ya naseleennyia Ukrayiny yak faktor formuvannya trudovykh

resursiv v systemi bezpeky zhyttyediyal'nosti // Ukrayina: aspekty pratsi. – Kyiv. – № 4. – 2004. – S. 35–39.

3. Derzhavne upravlinnya: Navch. posib. / A. F. Mel'nyk, O. YU. Obolens'ky, A.YU. Vasina, L. YU. Hordiyenko; Za red. A. F. Mel'nyk. – K.: Znannya – Pres, 2003. – 343 s.

4. Ofitsiynyy sayt Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli <http://www.me.gov.ua>

5. Podatkova polityka: stratehiya sotsial'noho rozvytku: monohrafiya / [kolektyv avtoriv] za nauk.red. T.V. Kalynesku. – Luhans'k: Vyd-vo SNU im. V. Dalya, 2013. – 256 s.

6. Ékonomyka truda v skhemakh y tablytsakh. Uchebno-nahlyadnoe posobyе. Sost. E. V. Shubenkova, E. E. Myrhorod. – M: Yzd-vo Ros. ékon. akad., 2003.

Емельянова К. С.

Концепция социального развития населения Украины на принципах социальных приоритетов и общественных ценностей

В статье освещены вопросы демографического кризиса и низкого уровня развития населения Украины. Показатели социального развития и социальной стабильности имеют критически низкие значения. С каждым годом численность населения Украины уменьшается, социальная защита ослабевает, а условия жизни и развития изменяются лишь в худшую сторону. В статье приведена динамика изменений ценовой политики, количества населения и значений коэффициентов, которые характеризуют уровень развития и благосостояния населения страны. Согласно приведенным данным, проведен анализ существующих социальных показателей, предложено использование новых показателей, которые позволят более четко обнаружить причины сокращения количества и снижения уровня жизни населения. Программы социального развития Украины имеют поверхностный характер и не всегда претворяются в жизнь. Социальная защита ослабевает с каждым годом, даже те люди, которые имеют работу и жилье не чувствуют себя в безопасности и не имеют уверенности в завтрашнем дне. В статье приведено несколько факторов, на которые необходимо обратить внимание, предложен ряд мероприятий социальной защиты и социальной поддержки населению.

Ключевые слова: показатель соответствия, индекс потребительских цен, минимальная заработная плата, минимальная пенсия, индекс здоровья, миграция, демографическая ситуация, социальная программа.

Emelyanova K.

Social concept of population in Ukraine on social priorities and social values

There are the lighted up questions of demographic crisis and low level of development of population of Ukraine in the article. The indexes of social development and social stability have low values critically. With every year the quantity of population of Ukraine diminishes, social defence weakens, and the terms of life and development change only in a worst side. The dynamics of changes of price policy, amounts of population and values of coefficients which characterize the level of development and welfare, is resulted in the article. In obedience to the resulted information, the analysis of existent social indexes is conducted, the use of new indexes which will allow more expressly to find out reasons of reduction of amount and decline of standard of living of population is offered. The programs of social development of Ukraine have superficial character and made reality of not always. Social defence weakens with every year, even those people which have work and habitation does not feel out of harm's way and does not have a confidence in a tomorrow. A few factors on which it is necessary to pay attention are resulted in the article, the row of measures of social defence and social support a population is offered.

Keywords: index of accordance, cost-of-living-index, minimum wage, minimum pension, index of health, migration, demographic situation, social program.

Рецензент: Рамазанов С. К. – доктор економічних наук, доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри «Економічна кібернетика» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ, Україна.

Reviewer: Ramazanov S. – Professor, PhD of Economic, PhD of Technical, Head of Economic Cybernetics Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Luhansk, Ukraine.

e-mail: skramazanov@i.ua

Стаття подана
09.12.2013 р.